

3. Zaremba, P.O. (2007), "Methodological approaches to strategic development of the meat industry", *Nauk. prats. DonNTU. Serii: ekonomichna*, Iss. 32, pp. 184–187.
4. Zaremba, P.O. (2010). "Implementation of the potential of enterprises as a condition for stabilization and effective development of meat industry Ukraine", *Torhivlia i rynek Ukrainy*, issue 29, pp. 403–410.
5. Kundieieva, H.O. (2009), "Status, Problems and Prospects innovation and trends of innovation activity meat processing industry", *Visn. Skhidnoievrop. un-tu ekonomiky ta menedzhmentu. Serii: Ekonomika i menedzhment*, no.1 (5), pp. 164–177.
6. Mazurenko, O.V. (2012), "Status and trends of development of meat sector in Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 59–65.
7. Mixieienko, K.S. (2007), "Economic Development Strategy meat industry": Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.03, Donetsk National University of Economics and Trade named. M. Tugan-Baranovsky, Donetsk, Ukraine, 20 p.
8. Pichkur, T., Bondurenko, H. and Zasiakin, D. (2011), "Condition Ukrainian market of meat and meat products", *Tovary i rynky*, no. 2, pp. 46–52.
9. Sedikova, I.O. (2011), "Formation of competitive advantage meat industry", *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, no. 2 (10), pp. 61–64.
10. Yankovy V.O. (2010), "Dairy industry and prospects of development", *Kharchova nauka i tekhnolohiia*, no. 11, pp. 90–95.

УДК 338.242.4:338.43.02:005.336.1

Митяй О.В.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та
комерційного і трудового права
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Mityay O.V.,
cand.sc.(econ.), assistant of the department of economic
theory and commercial and labor law
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman

METHODICAL TOOL FOR ESTIMATION OF COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX

Постановка проблеми. Аграрна політика та конкретні заходи по регулюванню підприємств агропромислового комплексу вимагають оцінки з точки зору не лише їх розробки та здійснення, але й ефективності. Це важливо для підведення підсумків діяльності держави та суб'єктів господарювання, виявлення недоліків, невирішених питань і нових проблем, які необхідно вирішувати в майбутньому, удосконалюючи політику. Ефективність аграрної політики та державного регулювання АПК оцінюється, виходячи із загальних станів теорії та практики ефективності. Вона розглядається як результат, кінцевий підсумок здійснення яких-небудь процесів або діяльності суб'єктів господарювання й управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження оцінки конкурентоспроможності підприємств АПК зробили закордонні вчені. Безпосередньо проблеми конкурентоспроможності підприємств АПК України також досліджували вітчизняні науковці, зокрема, Гришова І., Гудзь О., Крюкова І., Кужель В., Дем'яненко М., Малік М., Нестеренко С., Танасійчук Ю., Саблук П., Сорока Л., Черевко Г., Шеремета А., Шморгун В., Худолій Л., Язлюк Б., Юрчишин В. [1-13] та інші вчені. Однак варто зазначити, що дослідження методичного інструментарію оцінки конкурентоспроможності підприємств АПК України науковцями не здійснювалося.

Постановка завдання. Метою дослідження є проаналізувати методику оцінки рівня конкурентоспроможності АПК в сучасних умовах, дослідити взаємозв'язок якості роботи, якості продукції, ефективності виробництва та виявити рівень впливу факторів на конкурентоспроможність продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація аграрної політики - багатогранний і тривалий процес, тому насамперед необхідно виявити, в чому, де і коли проявляється її результативність, який характер отримуваних результатів.

АПК є складною соціально-економічною, ієрархічно побудованою та територіально розосередженою системою, тому результативність його функціонування та регулювання має безліч проявів. При оцінці аграрної політики слід враховувати всі види її ефективності:

- політичну, яка полягає в підтримці існуючого суспільного устрою, на варті якого стоїть держава та суб'єкти його політики;
- економічну, пов'язану з раціоналізацією виробництва, поліпшенням використання ресурсів, забезпеченням рентабельності виробництва;
- соціальну, спрямовану на поліпшення умов, підвищення рівня життя населення та розвиток сільських територій;
- екологічну, яка відображає зусилля із збереження довкілля та зменшення негативного її впливу на всі сторони життя товариства [1].

Аграрна політика пронизує всі рівні ієрархії агропромислового комплексу, і її результативність на різних рівнях проявляється по-різному. У зв'язку з цим також виділяють і враховують ефективність:

- національного господарства, що виражається в ефекті аграрної політики та державного регулювання агропромислового комплексу в цілому;
- регіональну, яка показує ефективність державної політики для окремих регіонів (суб'єктів країни, економічних районів, агропромислових зон і т. д.);
- галузеву, пов'язану з поліпшенням соціально-економічного становища галузей агропромислового комплексу (сільського господарства в цілому та його підгалузей, переробної промисловості, зберігання та реалізації продукції та ін.);
- корпоративну, яка відображає результативність політики для окремих виробників, їх об'єднань, груп і населення з різними інтересами [2].

Технологічна ефективність - це результат досягнення галузевого, національного або світового технологічного рівня виробництва, запланованих у бізнес-плані, за короткий час або з меншими фінансовими витратами. Результатом технологічної ефективності можуть бути якість праці, конкурентоспроможність продукції.

Усі види ефективності можуть і мають бути виражені великою системою узагальнюючих і приватних показників. В першу чергу потрібна оцінка головної мети сектора - забезпечення населення країни продовольством в достатній кількості, необхідної якості та за доступними цінами. Загальної оцінки «та або ні» тут недостатньо, вона має бути деталізована. Потрібна оцінка кількості зробленої продукції в порівнянні з потребою та досягнутими рівнями.

Аграрна політика пов'язана з соціальним, промисловим, регіональним, кадровим і іншими напрямками політики, які можуть одночасно впливати на агропромисловий комплекс [3]. Результат впливу аграрної політики не завжди вдається виділити в чистому вигляді, він може бути наслідком спільної дії та взаємодії (синергетичний ефект) різних напрямів політики, тому при оцінці ефективності необхідно враховувати їх взаємодію та комплексний вплив на регульовані державою об'єкти, виділяти результати приватної та загальної дії.

Ефективність політики має бути спочатку виявлена та виміряна, виражена через відповідні показники, а потім піддана оцінці з використанням відповідних критеріїв і показників.

Критерій ефективності аграрної політики - це міра досягнення (здійснення) об'єктивних цілей. Ефективність визначають, зіставляючи результати з цілями. Методологічно важливо розрізнити об'єктивно необхідні науково обґрунтовані цілі розвитку аграрного сектора економіки та фактично оголошені. Фактичні цілі залежать від рівня розвитку економіки країни, міри наукового обґрунтування політики, моменту часу, спільних політичних цілей, співвідношення політичних сил і груп впливу на економічну політику, масштабу даних заходів, тому вони можуть відрізнитися від необхідних.

Оголошені цілі можуть мати декларативний характер або прикривати інші цілі, дійсні. При недостатньому науковому обґрунтуванні заходів не виключені помилки у виборі цілей і рішень, що приймаються, по регулюванню розвитку сектора [2].

Заходи державного регулювання агропромислового комплексу спрямовані на подолання недоліків механізмів ринкової економіки. Головна мета аграрної політики - поліпшення економічних і соціальних параметрів АПК, умов і результатів його діяльності. Ця спільна мета деталізується та конкретизується у багатокутниках цілей, по напрямках діяльності та рівнях управління. Так, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства» визначає завданнями державного регулювання стабілізацію та розвиток агропромислового виробництва, забезпечення продовольчої безпеки країни, поліпшення продовольчого забезпечення населення, підтримку економічного паритету між сільським господарством й іншими галузями економіки, зближення рівня доходу працівників сільського господарства та промисловості, захист вітчизняних товаровиробників у сфері агропромислового виробництва.

Відповідно до різноманіття видів ефективності агропромислового комплексу можуть бути отримані численні її оцінки - економічна, соціальна, національна, корпоративна та ін. Оцінюється також ефективність окремих заходів державного регулювання з диференціацією за часом і територією. Критерій оцінки завжди постійний - міра досягнення поставлених цілей.

Нерідко виникає питання: як бути, якщо оцінки виходять суперечливими, наприклад політична ефективність досягнута, а соціальна й екологічна – ні. По-перше, необхідно розглядати всі види ефективності, отримувати систему приватних і загальних оцінок. По-друге, перевагу слід віддавати оцінкам аграрної політики в цілому, виходячи з вищої мети. По-третє, якщо оцінка по окремих видах ефективності свідчить про погіршення становища, наприклад екологічного або соціального стану, а по інших (політична, економічна ефективність) результат позитивний, в цілому таке регулювання визнається неефективним.

Для України найбільший практичний інтерес представляє оцінка політики, що відноситься до перетворень в аграрному секторі. Як відомо, держава в особі виконавчих органів відмовилася від реалізації конкретних заходів економічного регулювання аграрного сектора та замінила їх системою переважно адміністративних заходів, спрямованих на приватизацію землі та державної власності, лібералізацію цін, перетворення форм господарювання, ліквідацію державного планування та закупівель продукції сільського господарства, відміну гарантованих зайнятості, доходів населення, припинення розвитку соціальної сфери села і т. д. Ця політика була підпорядкована спільній політичній меті заміни існуючого ладу, в ній, як і в подальші роки, ігнорувалися альтернативні варіанти, розроблені науковими установами країни [4].

Така політика дала низку позитивних приватних результатів (передача землі та засобів виробництва у власність працівникам, свобода вибору форм і методів господарювання, формування багатокладної економіки), але в цілому була неефективна. Замість поліпшення економічних і соціальних параметрів агропромислового комплексу в ньому було порушено нормальне відтворення в усіх сферах, погіршали економічний стан виробників продукції сільського господарства, харчування основної маси населення, знизився рівень продовольчої безпеки держави.

Державне регулювання різноманітне за формами та методами здійснення, їх поєднання в ті або інші періоди розвитку національної економіки. Вони дають різний ефект, що супроводжується різними соціально-економічними наслідками. У зв'язку з цим при визначенні ефективності державного регулювання необхідно, по-перше, розглядати відповідність отриманого результату поставленій соціально-економічній меті, а також міру цієї відповідності. По-друге, досягнення поставленої мети пов'язане з певними національними витратами, які бажано мінімізувати.

При оцінці ефективності аграрної політики та конкретних заходів регулювання насамперед необхідно отримати систему показників фактичних результатів. Ця система складна та може бути поділена за різними ознаками: кількісні і якісні показники; правові норми; показники змін в агропромисловому комплексі під впливом заходів регулювання і т. д.

При розрахунку показників, їх рівня та комплексності необхідно враховувати загальні підходи держави до перспектив розвитку та регулювання аграрного сектора, громадські настрої. В Україні, на відміну від розвинених країн, пріоритетність розвитку аграрного сектора, його соціальна й економічна значущість признаються лише декларативно, сільське господарство часто називають «чорною дірою», яка неефективно поглинає державні кошти. Такий підхід позначається на якості заходів регулювання.

Показники ефективності характеризують ступінь досягнення цілей, який визначається шляхом зіставлення фактичних результатів державного регулювання АПК з наміченими.

Теорією та практикою державного регулювання вироблені критичні рівні низки показників (економічні та соціальні індикатори), досягнення або перевищення яких погрожує безпеці держави або може викликати кризи: частка власного й імпортного продовольства, кількість безробітних, мінімальний обсяг споживання продуктів харчування на людину в добу, максимальне споживання алкоголю на душу населення в рік і т. д. Їх використовують для порівняння з фактично досягнутими рівнями.

Однією з основних цілей економіки галузі є визначення економічної ефективності як окремих видів виробництв, так і галузі в цілому [4]. Як вважають багато вчених, для оцінки економічної ефективності агропромислового комплексу в цілому визначальне значення має поняття «кінцевого продукту». Це поняття носить характер загальний для всіх галузей промислового виробництва і у вартісному вираженні означає валовий продукт комплексу, зменшений на обсяг внутрішнього споживання. Тобто, для включення в кінцевий продукт вартості переробної галузі АПК не враховується вартість сільськогосподарської сировини, спрямованої на переробку, - враховується тільки вартість готової продукції галузі переробки.

Як критерій ефективності регулювання використовуються узагальнюючі показники, що характеризують кінцеві результати (обсяг виробництва, прибуток, рентабельність, час та ін.), і приватні показники використання окремих видів ресурсів, - праці, основних засобів, інвестицій.

Показники прибутку та рентабельності якнайповніше характеризують кінцеві результати діяльності, відповідно й ефективність регулювання.

При оцінці ефективності регулювання потрібне комплексне застосування системи показників, оскільки АПК України представляє єдину систему сільськогосподарських, агропромислових і сервісних підприємств.

АПК охоплює весь виробничий ланцюжок і включає три сфери [5]:

– сфера 1 - промисловість, що виробляє засоби виробництва для сільського господарства та харчової промисловості (машини, устаткування, хімікати);

– сфера 2 - власне сільськогосподарське виробництво (землеробство і тваринництво);
– сфера 3 - переробка та зберігання сільськогосподарської продукції (харчова, шкіряна промисловість, елеватори), а також транспортування та збут продовольства та сільськогосподарської сировини (іноді останні дві галузі сфери 3 виділяють в особливу сферу АПК).

Для кожної вказаної сфери АПК застосовуються певні показники, що характеризують ефективність їх функціонування та регулювання.

Розвиваються й інші підходи до оцінки ефективності регулювання АПК, зокрема, ресурсно-потенційний підхід до оцінки ефективності системи регулювання. У ній абсолютна ефективність регулювання представляється співвідношенням потенційних можливостей виробництва з фактичним значенням його використання. Відносна ефективність визначається як відношення повного ефекту до витрат (рентабельність).

Що стосується визначення ефективності регулювання економіки АПК всієї країни, то таким показником, а точніше критерієм, можна рахувати рентабельність функціонування аграрного сектора економіки.

В ролі інших критеріїв ефективності держрегулювання економіки України може бути вибраний розвиток виробничих сил, а також темпи зростання економічного розвитку АПК, забезпечення економічної безпеки, продовольчої незалежності, зростання доходів сільського населення, рівень інфляції та безробіття.

Не менш важлива роль у вдосконаленні та підвищенні ефективності державного регулювання економіки в цілому, системи управління організацією, підприємством належить контролінгу. Контролінг заснований на постійному аналізі результатів і коригуванні діяльності організації, її органів і служб, спрямованих на досягнення стратегічних цілей.

Контролінгу належить функція координації діяльності різних підрозділів організації, державних, регіональних і інших органів влади, зв'язуючи їх потоками управлінської та бухгалтерської інформації та системними рішеннями, що приймаються на їх основі.

На основі цієї інформації керівник приймає рішення про необхідні коригування, дає відповідні вказівки по їх реалізації.

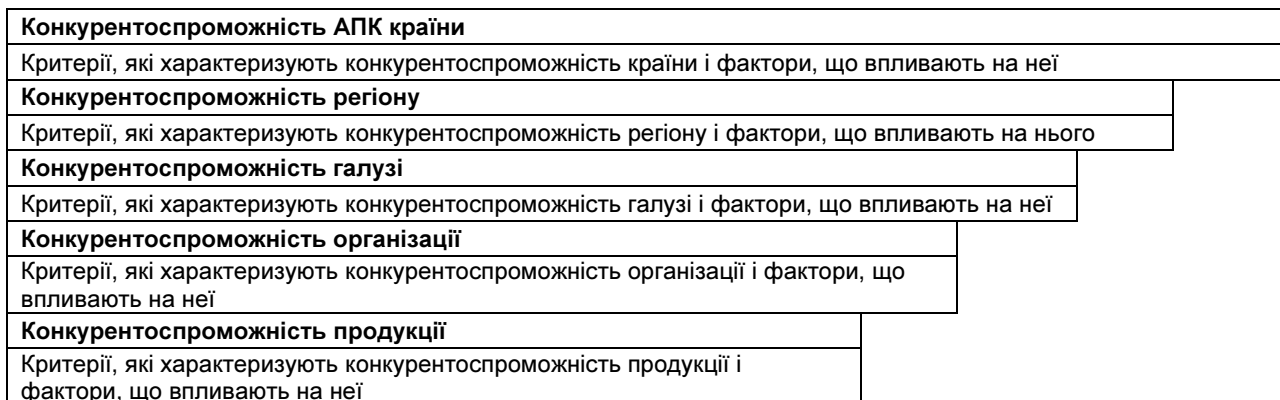
Таким чином, контролінг виконує функції «раннього виявлення», і тільки після усунення непередбачених виробничих, фінансових й інших відхилень фактичної траєкторії розвитку від планової керівник приймає обґрунтоване управлінське рішення.

Концепція контролінгу спрямована на вдосконалення регулювання, підвищення його комплексності, системності, інформативності. Зрештою використання методів контролінгу спрямоване на підвищення ефективності регулювання економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

В умовах глобалізації світової економіки гостро зростає проблема підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки країни. Тому, визначення конкурентоспроможності нині придбаває особливу актуальність при оцінці ефективності аграрної політики.

Під конкурентоспроможністю розуміється комплекс споживчих і вартісних характеристик товару (продукції), що визначають його перевагу (успіх) над іншими, в умовах широкої пропозиції конкуруючих товарів (продукції) і аналогів.

Піднімаючись від конкурентоспроможності підприємства до конкурентоспроможності галузі, регіону і далі АПК країни, на кожному етапі поняття конкурентоспроможності охоплює все більшу кількість критеріїв, що характеризують не лише частку ринку, ефективність використання ресурсів і фінансового досягнення успіху об'єкту дослідження, але і добробут товариства в цілому (рис. 1).

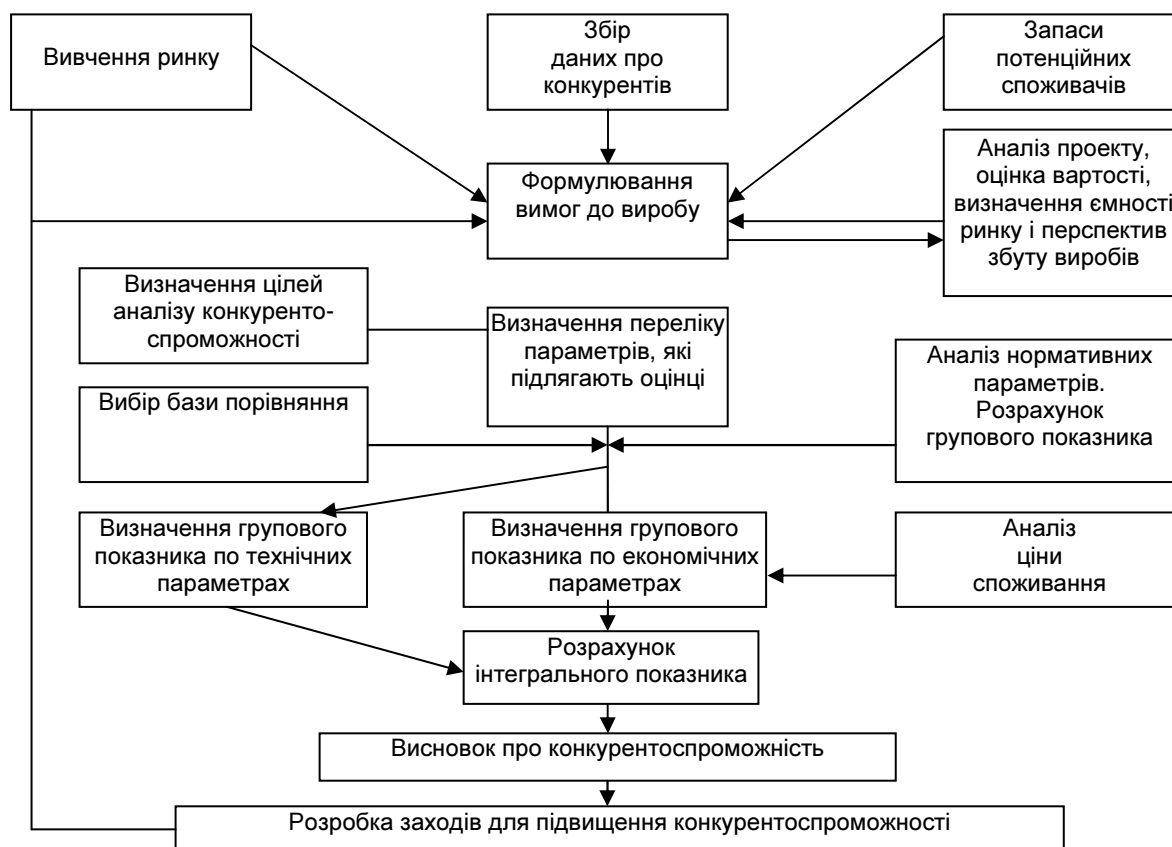
Рис. 1. Схема взаємозв'язку об'єктів конкурентоспроможності і впливу факторів на конкурентоспроможність продукції

Джерело: складено автором

В економічній літературі широко розглядається точка зору, згідно якої основу конкурентних переваг країни у виробництві того або іншого виду продукції створюють наступні чотири фактори:

- умови для розвитку виробництва (наявність кваліфікованої робочої сили, доступність ресурсів, інфраструктури, необхідної для ведення конкурентної боротьби);
- наявність і характер попиту на вироблену продукцію на внутрішньому і світовому ринках;
- наявність в країні галузей-постачальників продукції або інших супутніх галузей, конкурентоздатних на міжнародному рівні;
- створення в країні умов для переходу АПК на інноваційну основу.

Особливе значення в працях вчених економістів відводиться розробці методики оцінки конкурентоспроможності АПК і міри її підвищення в сучасних умовах. Загальна схема оцінки конкурентоспроможності АПК представлена на рис. 2.

Рис. 2. Схема забезпечення конкурентоспроможності АПК

Джерело: складено автором на основі [6]

Конкурентоспроможність галузі залежить від низки факторів, які можна розділити на три групи: економічні, комерційні, маркетингові.

Економічні фактори включають: якість, продажну ціну та витрати на експлуатацію (використання) або споживання продукції, або послуги. Ці компоненти залежать від продуктивності й інтенсивності праці, витрат виробництва, наукомісткості продукції і ін.

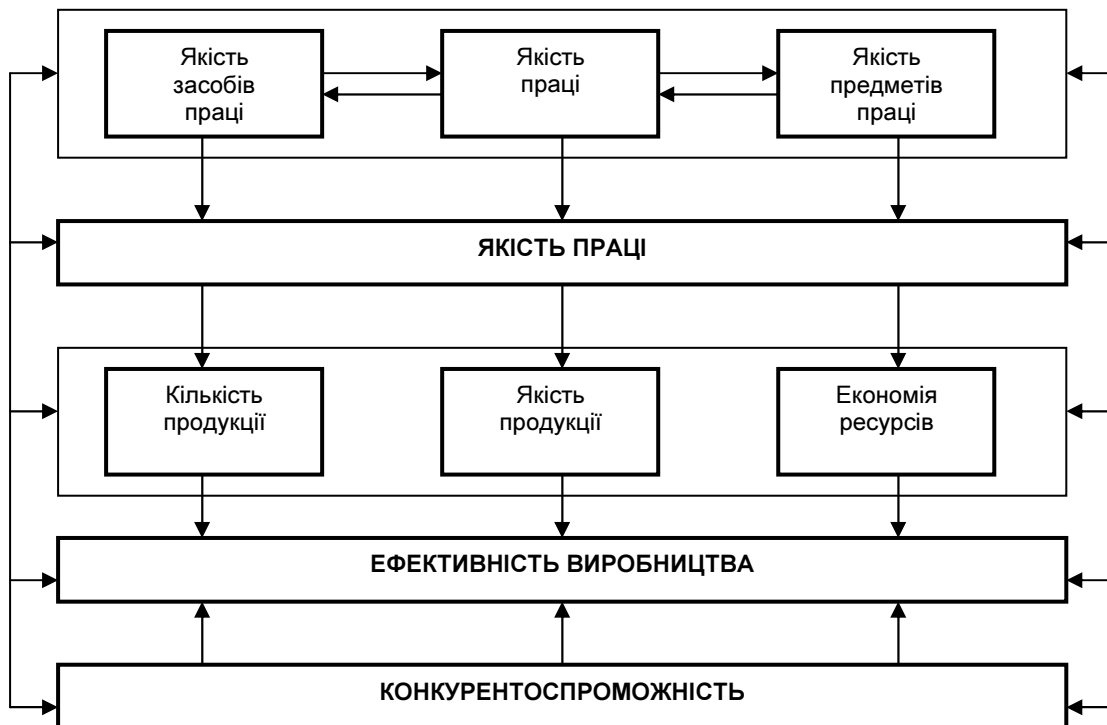
Комерційні фактори визначають умови реалізації товарів на конкретному ринку. Вони включають:

- кон'юнктуру ринку (гострота конкуренції, співвідношення між попитом і пропозицією цього товару, національні та регіональні особливості ринку, що впливають на формування платоспроможного попиту на цю продукцію або послугу);
- сервіс (наявність дилерсько - дистриб'ютерських пунктів виробника та станцій обслуговування в регіоні покупця, якість технічного обслуговування, ремонту й інших послуг), що надається;
- рекламу (наявність і дієвість реклами і інших засобів дії на споживача з метою формування попиту);
- імідж фірми (популярність торгової марки, репутація фірми, компанії, країни).

Маркетингові фактори визначають переваги або недоліки в рівні конкурентоспроможності товару за характером і якістю дослідженні ринку та запитів кінцевих споживачів, міри ефективності роботи по просуванню товару на ринок, стимулюванню продажів, рекламної діяльності, обліку життєвого циклу товару правильності вибору цінової стратегії, раціональності формування збутової мережі та каналів товароруху та ін.

Формулу конкурентоспроможності можна представити в наступному вигляді:
конкурентоспроможність - витрати - якість - ціна - рентабельність.

Основою високого рівня конкурентоспроможності є якість продукції (рис. 3) [5].

Рис. 3. Схема взаємозв'язку якості роботи, якості продукції, ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції

Джерело: складено автором на основі [6]

Проблема якості та конкурентоспроможності продукції носить у сучасному світі універсальний характер. Від того, наскільки успішно вона вирішується, залежить багато що в економічному та соціальному житті будь-якої країни, практично будь-якого споживача.

Конкурентоспроможність і якість - концентрована пропозиція всієї сукупності можливостей країни, будь-якого виробника створювати, випускати та збувати товари та послуги як всередині країни, так і за її межами.

При оцінці конкурентоспроможності можуть застосовуватися диференціальний, комплексний і змішаний методи. В результаті порівняння надається один з наступних висновків:

- продукція конкурентоздатна на цьому ринку в порівнюваному класі виробів;
- продукція має низьку конкурентоспроможність в порівнюваному класі виробів на цьому ринку;
- продукція повністю неконкурентоздатна в порівнюваному класі виробів на цьому ринку.

Оцінка доповнюється висновками про переваги та недоліки оцінюваної продукції в порівнянні з аналогами на внутрішньому або світовому ринку.

На думку професора О. Школьного, конкурентоспроможність країни - це особливе положення країни, яке відображається через систему показників (індикаторів) [7].

По цих індикаторах можна відстежувати «критичні точки», які мають бути об'єктом пильної уваги органів регулювання економіки.

В ролі індикаторів можуть бути використані наступні показники:

- обсяг валового внутрішнього продукту, що характеризує місткість ринку та потенціал конкурентоспроможності;
- частка валових накопичень в структурі кінцевого споживання та частка витрат на кінцеве споживання;
- доходи (втрати) від операції по експорту - імпорту, віднесення до обороту експорту - імпорту;
- співвідношення індексу цін товарів, що експортуються й імпортуються;
- зовнішня заборгованість держави;
- різниця між боргом країни та боргом країни;
- накопичена величина експорту капіталу, що інвестується;
- золотовалютні резерви;
- частка виробництва енергоносіїв у світовому виробництві;

- частка стратегічно важливих товарів в структурі внутрішнього валового продукту;
- питома вага витрат на оплату праці у вартості внутрішнього валового продукту [8-10].

Проте, як відзначалося раніше, сільське господарство - це складна багатофункціональна система, де конкурентоспроможність проявляється у взаємозв'язку складових її об'єктів (товар, галузь, виробництво, підприємство), тому оцінюється нами з позиції відтворювального процесу, підпорядкувавши функції управління й організації підприємства головної мети - забезпеченню економічних умов розширеного відтворення та раціонального природокористування [11; 12].

Конкурентоспроможність аграрного виробництва можна визначити як стратегічний напрям функціонування сільськогосподарських підприємств, націлений на ефективність виробництва, використання та зміцнення конкурентних позицій на аграрному ринку. В зв'язку з цим досягнення переваги на аграрному ринку (локальному, регіональному) відображає лише ринкову складову конкурентоспроможності з властивими для неї індикаторами.

Входження України в світове господарство багато в чому залежить від вирішення проблеми конкурентоспроможності економіки, і особливо, аграрного сектора. Критерій конкурентоспроможності є синтетичним показником, який характеризує становище країни на світовому ринку. Основними показниками при визначенні конкуренції на світових ринках є обсяг ВВП з розрахунку на душу населення, рівень продовольчої безпеки.

Позиції України порівняно з позиціями низки інших країн в рейтингу конкурентоспроможності залишають бажати кращого, хоча в українській економіці, у тому числі і сільській, є величезні резерви підвищення конкурентоспроможності виробництва.

За останні роки Україна зміцнила свої позиції у світовій економіці, проте в порівнянні із США ВВП України значно відстає та складає близько 10%. За ранжуванням Світового банку "case of doing business 2013" Україна посідає 137 місце серед 185 держав: між Лесото і Філіппінами. Для порівняння відзначимо, що з колишніх союзних республік Грузія займає 9 місце, Естонія – 21, Латвія – 25, Литва – 27, Вірменія – 32, Казахстан – 49, Білорусь – 58, Азербайджан – 67, Киргизстан – 70, Молдова – 83, Росія – 112, Таджикистан – 141, Узбекистан – 154. Об'єм ВВП України в 2013 р. склав 1444 млрд. грн., що перевищує цей показник 2007 р. майже в 2 рази [13].

Частка АПК у світовому ВВП за оцінкою складає більше 25% і має тенденцію до збільшення за рахунок частки переробки продукції та збільшення обсягу валової продукції сільського господарства та підвищення конкурентоспроможності продукції АПК.

Висновки з проведеного дослідження. Найважливішими факторами підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки будь-якої країни, у тому числі і України, на наш погляд є:

- проведення цілеспрямованої політики державою;
- посилення ролі держави в розвитку та підтримці цієї важливої сфери;
- підвищення якості продукції та роботи;
- зниження витрат виробництва;
- введення держзамовлення на вироблювану сільськогосподарську продукцію;
- поліпшення наукового забезпечення АПК.

Проте, слід підкреслити, що реалізація стратегічних завдань аграрної політики, передусім, підвищення рівня життя сільського населення та конкурентоспроможності АПК на внутрішньому та світовому ринках можлива на основі модернізації усіх ланок АПК і націоналізації провідних галузей економіки, розробки й ухвалення Закону «Про конкурентоспроможність економіки України».

Література

1. Ліпанова О.І. Формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації / О.І. Ліпанова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8. – С. 13–17.
2. Прокопець Л.В. Складові підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] : ЧНУ ім. Федьковича / Л.В. Прокопець – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/37SPK.pdf.
3. Супіханов Б.К. Про підвищення конкурентоздатності аграрного виробництва в сучасних умовах / Б.К. Супіханов // Економіка АПК. – 2008. – №5. – С. 11-15.
4. Білик О.В. Забезпечення конкурентоспроможності продукції АПК України на зовнішніх ринках / О.В. Білик // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2012_1_4.pdf
5. Сологуб М.П. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК України / М.П. Сологуб // Вісник Черкаського університету. Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 56-61. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchuE_2013_4_10.pdf
6. Шепіцен А.О. Оцінка конкурентоспроможності аграрного підприємства / А.О. Шепіцен // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 66-73.
7. Школьній О.О. Організаційно-економічні механізми управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств : монографія / О.О. Школьній. – Умань: Видавництво Уманського державного аграрного університету, 2007. – 308 с.

8. Язлюк Б.О. Обґрунтування інноваційних шляхів структурно-функціональних параметрів модернізації економіки України як основу створення міжнародної конкурентоспроможності / Б.О. Язлюк // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України / Економіка. Проблеми економічного становлення – Київ: АПіСВ ФПУ, 2014. – №1 (69). – С. 61-70.

9. Гришова І.Ю. Аналіз ринку птицеводства в контексті конкурентоспроможності харчової промисловості України / І.Ю. Гришова // Актуальные проблемы экономики и управления. – 2014. – Вып. 3. – С. 53-60.

10. Кужель В.В. Класифікація вимірів впливу соціальної відповідальності бізнесу на економічні процеси агропродовольчої сфери / В.В. Кужель // Інноваційна економіка. – 2014. – № 3(52). – С. 107-113.

11. Kuzhel V. The theoretical basis of investment support of the development of the enterprises of agro food sphere / V. Kuzhel // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Науковий збірник. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 1(72). – С. 144-149.

12. Крюкова І.О. Стратегічні імперативи розвитку агропродовольчого ринку України / І.О. Крюкова, О.В. Назаренко // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 4(14). – С. 36-42.

13. Танасійчук Ю.В. Стратегія конкурентоспроможності регіонів агропродовольственої сфери з урахуванням соціальної відповідальності суб'єктів господарювання / Ю.В. Танасійчук, Е.П. Манзій // Стратегическое планирование развития городов и регионов памяти первого ректора Жилкина С.Ф. : 4 международная научно-практическая конференция (Тольятти), 30 июня 2014 года. Сборник научных трудов в 2 х частях. Отв. ред. Ю.А. Анисимова. – Тольятти : Изд ТГУ. 2014. – Ч.1. – С. 217–221.

References

1. Lipanova, O.I. (2010), "Forming of competitive edges of agricultural enterprises in the conditions of globalization", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 8, pp. 3–17.

2. Prokopets, L.V. (2011), "The Component increases of competitiveness of agricultural enterprises", ChNU im. Fedkovyucha, available at: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/37SPK.pdf.

3. Supikhanov, B.K. (2008), "About the increase of competitiveness of agrarian production in the modern terms", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 11-15.

4. Bilyk, O.V. (2012), "Providing of competitiveness of products of АПК of Ukraine on the foreign markets" *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2012_1_4.pdf

5. Solohub, M.P. (2013), "Ways of increase of competitiveness of enterprises of АІС of Ukraine", *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 4, pp. 56-61.

6. Shepitsen, A.O. (2003), "Estimation of competitiveness of agrarian enterprise", *Finansy Ukrainy*, no. 8, pp.66-73.

7. Shkolnyi, O.O. (2007), *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy upravlinnia konkurentospromozhnistiu ahrarnykh pidpryemstv* [Organizationally economic mechanisms of management of agrarian enterprises a competitiveness], monograph, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, 308 p.

8. Iazliuk, B.O. (2014), "Ground of innovative ways of structural-functional parameters of modernisation of economy of Ukraine as basis of creation of international competitiveness", *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy, Ekonomika. Problemy ekonomichnoho stanovlennia*, no. 1 (69), pp. 61-70.

9. Grishova, I.Yu. (2014), "Analysis of the market in the context ptytsevodstva pyschevoy industry competitiveness Ukraine", *Aktualnyye problemy ekonomiki i upravleniya*, issue 3, pp. 53-60.

10. Kuzhel, V.V. (2014), "Classification of impact measurements of social responsibility in business on economic processes in agricultural and food sphere", *Innovatsiina ekonomika*, no. 3(52), pp. 107-113.

11. Kuzhel, V. (2014), "The theoretical basis of investment support of the development of the enterprises of agro food sphere", *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Naukovyi zbirnyk. Seriia «Ekonomichni nauky»*, no. 1(72), pp. 144-149.

12. Kriukova, I.O. (2014), "Strategic imperatives of agro-food market of Ukraine", *Ekonomika: realii chasu*, no. 4(14), pp. 36-42.

13. Tanasiychuk, Yu.V. and Manziy, E.P. (2014), "Strategy of competitiveness of regions agro-food sphere taking into account the social responsibility of business entities", *Stratehicheskoe planirovaniye razvytyia horodov y rehyonov pamiaty pervoho rektora Zhylkina S.F. : 4 mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferentsiya* [Strategic planning of development of cities and regions of the memory of the first rector Zhilkina S.F., 4th international of scientific and practical conference], Tolyatti, 2014, pp. 217–221.